

»Beg sa sela« i njegove ruralne i urbane implikacije

Vojislav Đurić

UVOD

Neki savremeni zapadni sociolozi stavljaju u sumnju jednu od osnovnih marksističkih postavki da su revolucije i klasna borba najuočljiviji društveni proces u svetu. Prema njihovom mišljenju, revolucionisanje društvene strukture i ekonomike »mirnim sredstvima«, prelaskom seljaka u gradove — osnovna je odlika savremenog sveta.¹ »U toku naredne četvrtine veka stanovništvo sveta će se povećati za 1.000 miliona stanovnika i — to treba naglasiti — pritićaće u pravcu gradova. Za urbaniste 1.000 miliona lica znači 10.000 gradova od 100.000 stanovnika. Oko 90% svetskog stanovništva će 2050 godine živeti u gradovima.«²

Na stranu to što ovi i slični argumenti stvarno ne mogu pobiti navedeno marksističko stajalište, koje potvrđuje cela serija savremenih društvenih zbivanja, ne može se osporiti da je »beg sa sela«³ odnosno migracija poljoprivrednog stanovništva u gradove jedna od najupečatljivijih značajki današnjih promena u svetu.

Izgleda da je urbani način života sudbina čovečanstva, i u krajnjoj liniji, u prelasku seljaka u grad ne treba ni tražiti ništa drugo do stvarno približavanje čovečanstva toj odredišnoj tački. Priložena šema pokazuje to kretanje:

Doduše, procent urbanizovanog stanovništva kod nas nije naročito značajan kad se poredi sa visoko urbanizovanim i industrijalizovanim zemljama, ali je visok u upoređenju s tzv. zemljama u razvoju.

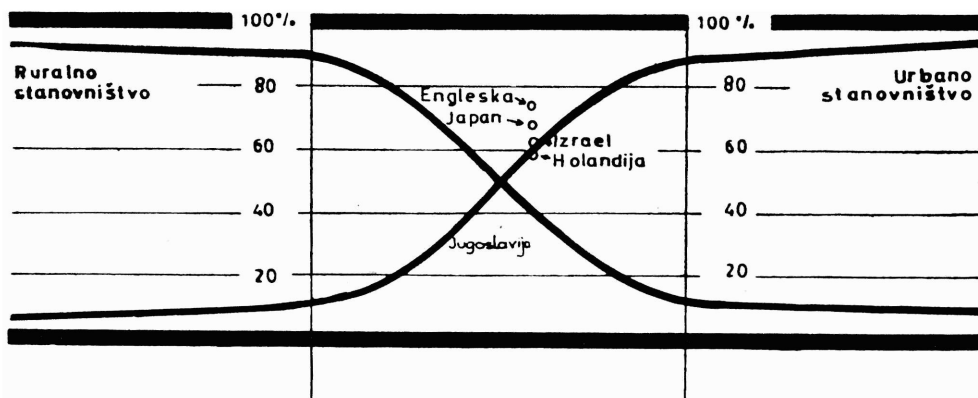
¹ Nemački sociolog H. Schelski smatra da je mobilnost najopštiji razvojni zakon modernog društva.

² Janusz Ziolkowski. **Ljudska i socijalna evolucija**, uvodni referat na seminaru »Čovek i okolina«, Pariz 1962, strana 5.

³ Uzeo sam termin »beg sa sela« smatrajući da najbolje odražava suštinu procesa prelaska seljaka u gradove. Taj prelazak nije samo deagrarijacija, već i stvarno begstvo seljaka od sela, njegovog mentaliteta i životnog stila. Pošto je osnovna odlika ovog procesa brzina, mislim da izraz »beg« u potpunosti zadovoljava.

Kod nas se u praksi mogu susresti i drugi termini koji se odnose na istu suštinu: »ruralni eksodus«, »transfer: selo — grad« i sl.

⁴ Na skicu dra Skrzypczak-Spaaka (**Humanopolis-Consequence of Urbanistic Revaluation**) uertao sam procent (27%) urbanog stanovništva SFRJ prema dru Petru Markoviću (**Promene u uslovima stanovanja na selu**, Sociologija sela, 4/64, s. 3).



Gledan sa sociološkog stanovišta, »beg sa sela« je složen društveni proces u čijoj osnovi leže »...pojam kretanja, promene, razvoja društva kao trajne činjenice«,⁵ a osnovne odlike su mu brzina kojom se dešava i masovnost. Međutim, nema ni jedne nagle promene — bar ne u ljudskom društvu — koja za sobom ne povlači i niz drugih društvenih promena. Kako će te nagle i često neočekivane promene pogoditi samu osnovu društva, proizvodnju, zavisi od više presudnih momenata, a najviše od spremnosti i elastičnosti vodećih društvenih snaga da bezbolno apsorbuju ove promene i usmere ih u društveno prihvatljivom pravcu, od mogućnosti narodne privrede da ulaže u nove industrijske i uopšte neagrarne kapacitete i od prijemčivosti ljudi sa sela na zahteve neagrarne radne procesa.

Kod nas je proces prelaska seljaka u gradove u posleratnom vremenu poprimio široke razmere što je u znatnoj meri izmenilo strukturne oblike i proizvodne elemente našeg društva. Tako, na primer, dr Dolfe Vogelink navodi da emigracioni gubitak naših ruralnih naselja po svojoj apsolutnoj vrednosti zauzima skoro 90% od vrednosti prirodnog priraštaja, pa »...emigracioni gubitak zbog toga skoro u potpunosti poništava uticaj prirodnog priraštaja na celokupno kretanje stanovništva.«⁶ S druge strane, imigracioni priraštaj naših gradova čini 170% od njihovog prirodnog priraštaja.⁷ Pridošlice u grad znatno narušavaju prostorni integritet i usaglašenost delova gradskog organizma, devastiraju gradsku okolinu, pa tako na dosta paradoksalan način predstavljaju potencijalno najproduktivniji deo našeg stanovništva koje je produktivno dobrim delom u društveno nekorisnom smeru (»divlja gradnja«, recimo).

Privredna reforma usporila je ovaj proces dajući mu razumnu i društveno prihvatljivu brzinu i obim: seljaku je pružena mogućnost da kroz rad na zemlji više zarađuje, a tako i bolje živi, naravno koristeći sve prednosti saradnje sa društvenim sektorom u poljoprivredi. Međutim, u početku »beg sa sela« kod nas nije bio dovoljno kontrolisan i usmeravan, pa je izazvao neke posledice takve prirode da se slobodno mogu nazvati patološkim.

⁵ M. Lerner, *Social Process*, Encyclopedea of Social Sciences, New York, 1948, vol. XIII, s. 149.

⁶ Dr Dolfe Vogelink, *Obim i neke karakteristike unutrašnje migracije Jugoslavije u razdoblju 1953—1961*, Ekonomski anali, Beograd, 12—13/1962, s. 55.

⁷ Dr Dolfe Vogelink: Op. cit. s. 69.

Istražujući posledice naglog priliva seljaka u gradove, iz čisto praktičnih razloga planiranja gradova u Vojvodini, morao sam poći od onih inicijacija toga procesa koje je teorijska sociologija već stigla da zahvati i obradi i koje, uopšteno rečeno, nisu vezane za određene zemlje i društvene globale, iako sam nastojao da kroz te zakonomernosti sagledam socijalne implikacije »bega sa sela« pre svega u našoj zemlji.

NEKI UZROCI »BEGA SA SELA«

Kada je, pre nepunog veka, E. Howard tražio najbolje oblike naselja koja će ljudima omogućiti razmah sposobnosti i pružiti maksimalan komfor u biološkom, psihičkom i socijalnom pogledu, uzeo je za polaznu tačku svojih studija prednosti i nedostatke gradskih i seoskih aglomeracija, s jedne, a prednosti »gradova — vrtova« (Garden-Cities) s druge strane. Između ta tri oblika ljudske nastanjenosti, on je u svoju radnu šemu ucrtao tri magnetna sa pitanjem: kojem će se naselju ljudi privoleti i, logično mada pristrasno, odgovorio: »gradovima vrtovima« koji sjedinjuju prednosti sela i gradova u fizičko-prostornom smislu.⁸ Howard nije ni slutio da će samo nekoliko decenija docnije ogromne mase seljaka hrliti u gradove bez obzira na njihov kvalitet i pogodnosti. Šta je to pokrenulo seljake da napuštaju sela i »beže« u gradove i urbanizovana područja?

Industrijska ekspanzija zemalja u razvoju — i ne samo njih — zahteva veće prilive radne snage sa sela. Evidentno je da »razmrvljeni« radni proces savremene industrije, koji omogućuje radno osposobljenje gotovo »preko noći«, još više ubrzava prelazak agrarnog stanovništva u urbane sredine, nudeći mu tako brzo osposobljenje za lakši i manje riskantni rad nego što je to onaj u agraru. Sociolozi smatraju da je **industrijska revolucija** osnovni motiv pokretanja seljaka, ali pod ovim opštim uzrokom se krije i niz drugih, možda samo manje uočljivih.

Jedan od tih uzroka svakako treba tražiti i u različitom sistemu života i rada u selu i gradu, što seljaku postaje sve očividnije s obzirom na raširenost »mass media«. U selu je sredina uglavnom zadržala svoja prirodna, neokrnjena obeležja, pa je kao takva prisna i sirova, za razliku od grada gde je sredina »tehnička«, veštačka i, navodno, podešena čoveku i njegovom udobnijem životu i radu. Otuda se seoski stanovnik mahom povinuje prirodnim ritmovima, pa mu i vreme sporo teče, dok gradski stanovnik, kome časovnik do u detalje diriguje vremenom, to nije u stanju. Seljak je ovde u očiglednoj prednosti, ali su ove prednosti blede pred onim što mu nudi »urbani način života«.⁹

Posmatrano iz aspekta načina života između sela i grada — kao sociološko-duhovnih i kulturnih realnosti — postoji korenita, duboka i velika razlika. Gradski način života se razlikuje od seoskog u više pravaca:

1. U gradu se živi »slobodnije«, sa većom dozom individualizma i nezavisnosti. Ne radi se ovde o pravnoj (političkoj) slobodi — mada je i to nekada bio slučaj (setimo se samo srednjovekovne izreke »Stadts Luft macht Frei«),

⁸ Ebenezer Howard, *Garden — City of Tomorrow*, London, 1898.

⁹ Ovaj pojam je u nauku uveo američki sociolog Louis Wirth u svom delu *Urbanism as a Way of Life*, *American Journal of Sociology*, 1938, s. 1—224.

već o duhovnoj i socijalnoj slobodi ličnosti u gradu. Ukratko: u selu vlada vrlo čvrst sistem ponašanja, vrednosti, morala i običaja, u njemu se sve zna šta ko radi, u njemu je čvršća kontrola seoskih institucija. Međutim grad je u tom pogledu vrlo slobodan i direktno suprotan selu.

2. U selu su kontakti među ličnostima »primarni«, neformalni i učestali, ali su i imanentno kontraverzne prirode, jer se često svode i na »guranje nosa u tuđe poslove«, što ima polazne posledice za koheziju seoskog društva. U gradu su odnosi među ličnostima formalne prirode, površni i sporadični, što je svakako za žaljenje.

3. U gradu je rad obično manje naporan, kraći je, i po pravilu donosi veće prihode, što na selu nije slučaj s obzirom da rad na zemlji zahteva teže fizičke napore, dug radni proces (čiji ishod zavisi od »elemenata neba«), a sve to uz minimalne higijenske uslove. Standard u gradu je, a to je evidentno, na mnogo višem nivou nego na selu.

Ako sada sumiramo sve prednosti grada, s jedne, i nedostatke sela s druge strane, moći ćemo shvatiti težnju seljaka da pobege u grad, da iz ruralnog pređe u urbani način života.

Kada se radi o našoj stvarnosti, treba kao poseban uzrok »bega sa sela« istaći i **agrarnu prenaseljenost** pojedinih seoskih područja koja je znatno uticala na prelazak agrarnog stanovništva u druge delatnosti, pa i u gradove. Agrarna prenaseljenost ima stvarno vrlo teške društveno-ekonomske posledice.¹⁰

Snažan pokretač »bega sa sela« je kod nas bila i **nestabilna agrarna politika** zbog koje je seljak vrlo često bio u nesigurnoj situaciji (nesređeno tržište: variranje cena, nestašica pojedinih poljoprivrednih proizvoda na tržištu, a onda u sledećoj sezoni višak istih, tako da se ne mogu plasirati itd.). To je znatno uticalo na seljake da emigriraju iz sela.

Pod uplivom ovakvih uzroka, seljak, koji je inače vezan jakim vezama za selo i zemlju,¹¹ »beži sa sela« i traži svoje »mesto pod suncem« u jednoj drugačijoj kulturi i načinu života. Doduše, seljak se na ovakav korak ne odlučuje odmah. On najpre »lebdi« između sela i grada, istovremeno radeći i u industriji i na svom posedu. U periodu nagle industrijalizacije naša se zemlja izrazito odlikovala ovom kategorijom radne snage. Seljaci — industrijski radnici su u neku ruku izvidnica organizovanog prelaska seljaka u grad.¹²

Posledice ovako masovnog prelaska gotovo su jedva sagledive. One su danak koji seljak plaća za urbani način života; one su danak koji grad plaća za novopridošlu, svežu radnu snagu; one su danak koji plaća društvo koje se industrijalizuje. No, iako je »beg sa sela« jednostrana migracija, njene implikacije istovremeno pogađaju i selo i grad.

¹⁰ Dr Rudolf Bičanić navodi iscrpno ove posledice. Vidi: **Agrarna prenapučenost**, Sociologija sela, 2/63, s. 3—21.

¹¹ Dr Stipe Šušar navodi: »U seljačkom načinu života zemlja je osnovni prirodni uvjet glavno proizvodno sredstvo, dok je posjedovanje zemlje osnovna društvena vrijednost«. (Vidi: **Osnovne determinante seljačkog načina života**, Sociologija sela, 9/65, s. 5).

W. I. Thomas i F. Znaniecki govoreći o težnjama ljudi navode da se jedna od njih (»težnja za sigurnošću«) očituje u nastojanju da ljudi imaju stalno zaposlenje i tako stalni izvor prihoda. Ovo se svakako odnosi i na seljaka.

¹² Sire o ovoj problematici izveštava dr Cvetko Kostić, **Seljaci — industrijski radnici**, Beograd, 1955.

Što se tiče termina on je neusaglašen. Ovu kategoriju radne snage u Srbiji i Vojvodini nazivaju »polutanima«, u Sloveniji »poluproleterima«, a dr Dolfe Vogelnic »komutacionim stanovništvom«. Izgleda da je najprihvatljiviji izraz dra Cvetka Kostića: »seljaci — industrijski radnici«.

RURALNE IMPLIKACIJE »BEGA SA SELA«

Kod nas se u periodu od 1953. godine naovamo izrazito smanjuje poljoprivredno aktivno stanovništvo do 34 godine starosti, a povećava se ono od preko 50 godina starosti.¹³ Sela bez omladine je sve više, naročito u Vojvodini, i ona ostaju bez nužne obnove svoje radne mase — ona odumiru.¹⁴ Nije redak slučaj da čitava sela u našoj zemlji ostaju na starim ljudima, čije su radne i životne funkcije u opadanju. Za takva sela Janez Jerovšek kaže: »Taj tip sela je u izrazitoj depopulaciji. Ako bismo posetili ta sela, uočili bismo sledeće: u njima su uglavnom zemljoradnici, pravih radnika nema, poluproletara (seljaka — industrijskih radnika — primedba: V. Đ.) je malo, omladine nema, škola starih i po 100 godina u tim selima više nema, a raznih kulturnih grupa, kojih je nekada bilo mnogo, takođe više nema. Ukratko, to su sela koja u svakom pogledu propadaju.«¹⁵ Za ta sela kažemo da ih je zahvatio proces **senilizacije** i ona se neizbežno gase bez biološkog nasleđa i svežeg radnog potencijala.

Ovde nam se nameću i izvesna pitanja koja zadiru u oblast socijalnog rada, pitanja koja se u našoj praksi pokušavaju rešiti, ali — čini se — ne baš najadekvatnijim putem. Recimo: šta učiniti sa starim ljudima koji su vezani za zemlju i selo da bi im se obezbedila egzistencija u uslovima kada oni stvarno nisu u stanju da rade na zemlji, pogotovu ne da obrađuju ceo privatni kompleks koji poseduju? Ova kategorija seljaka se izrazito teško odvaja od zemlje koju ne može da obradi, a udarac snosi cela naša privreda:

1) zemljište ostaje ili neobrađeno ili se obrađuje ekstenzivno (»proizvodnja koja jede samu sebe« — Marx) ili se ne uspeva sakupiti letina usled nestašice radne snage, mehanizacije (osobito kada se radi o šećernoj repi i kukuruzu) itd. Ovaj se problem u praksi pokušava rešiti sezonskom radnom snagom, ali je to samo privremeno i površno rešenje.

2) Proces podruštvljavanja zemlje u ovim selima se znatno usporava.

Izглеda da će se ova problematika morati da rešava kroz kompleksnije društvene zahvate, koji će uklanjati uzroke ovakvog stanja a ne samo ublažavati posledice.

Druga ruralna implikacija »bega sa sela« je takođe stvar biološko-socijalnog ekvilibrijuma. Pored senilizacije masovan »beg sa sela« prati i proces **feminizacije** napuštenih seoskih područja.¹⁶ Ovaj proces dobiva patološke posledice u više pravaca:

1) Žena preuzima ulogu muškarca u procesu poljoprivredne proizvodnje, što nije ni lako niti za ženu kao biološki organizam povoljno.

2) Biološka ravnoteža polova je poljuljana, što ima za posledicu pad stope nataliteta.

¹³ Na primer: prema Popisu poljoprivrede Hrvatske u 1960. godini 50,5% aktivnog poljoprivrednog stanovništva se nalazi u starosnim grupama od 40 do preko 60 godina.

¹⁴ »Prema procjenama, od 27.700 sela u Jugoslaviji, do 5.000 danas postepeno odumire. To su sela u kojima omladina često čini 2—3% sveg stanovništva.« (Vidi: **Poljoprivredna proizvodnja i socijalne promene u planinskim selima Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine**«, Sociologija sela, 1/63, s. 93).

¹⁵ Janez Jerovšek: **Urbana sociologija, Urbanizem** — 63, U I LRS, Ljubljana, poročilo 3.

¹⁶ Najverovatnije je da na ovo utiču dva momenta:

— muški deo seoske omladine školuje se u gradu, a tamo i ostaje nakon završetka školovanja;
— muževi prelaze u grad da osiguraju zaposlenje i »krov nad glavom«, da bi žene došle tek nakon toga.

3) Nedavna istraživanja u nerazvijenim zemljama pokazuju da se kod žena sa sela, iz kojih su njihovi muževi otišli u grad, u vrlo visokom stepenu pojavljuje neuroza.¹⁷

4) Društvenu vrednost počinju ponovo dobijati ona obeležja, koja u našem društvu ne bi smela biti osnov društvenog ugleda («miraz»).

Multiplikovanje društvene patologije na selu prati njegovo napuštanje.

Izgleda, međutim, da su posledice »bega sa sela« još teže i vidljivije u gradu.

URBANE IMPLIKACIJE »BEGA SA SELA«

Pod velikim imigrantskim navalama gradski okviri pucaju, nekontrolisano se šire i »divljaju«, a seljaci u gradu tragaju za stanom i zaposlenjem, svojim quid proquom u urbanoj sredini.

Planere gradskog područja naročito zabrinjava bujanje divljih tkiva u inače dugoročno planiranom gradskom organizmu. To »divlje tkivo« je **divlja gradnja**, koja nije ništa drugo do akulturacija gradskih okvira, kako u fizičko-prostornom (ekološkom) tako i u svakom drugom pogledu.¹⁸ Ta skoro komunalno uopšte neopremljena divlja predgrađa postaju »...jedno od najvećih zla stoleća, simboli smeća i pokušaja, pena koja udara u gradske zidine.«¹⁹

Grupisanja seljaka se ovde vrše pre svega na etničkoj osnovi, a tek onda na svim drugim, pa se za ovako okupljene seljake u gradu može reći da žive u socijalnom getu — prostorno i društveno izolovani od ostalih strukturnih elemenata grada. Doduše, ovi seljaci više nisu seljaci u pravom smislu reči. Oni su »polugrađani« koji žive u vakuumu između vekovnih seoskih tradicija i novih, za njih teško prihvatljivih (mada željenih oblika) gradske nadgradnje.

Njihov se napor proteže u pravcu ostvarenja tri cilja čije je postizanje za svaku ličnost od nepobitnog značaja:

1. Naći stan i stalno zaposlenje;
2. Uklopiti se u gradski način života, steći nova iskustva i prilagoditi se.;²⁰
3. Samopotvrditi se i u društvenom se pogledu afirmisati.

Ove ciljeve u gradu seljak s teškom mukom i tek nakon dužeg vremena ostvaruje, pa možemo reći da su putevi seljakove afirmacije u gradu vrlo teški. Posle višestruko ponovljenih neuspešnih pokušaja da se uklopi u gradski život i društveno potvrdi, seljak u gradu je sklon otuđenjima i skretanju sa puta u društvu prihvaćenog ponašanja (alkoholizam, delikvencija i sl.). Na povratak u selo teško se odlučuje, uglavnom iz dva razloga:

1. U selu je prodao zemlju i kuću, novac uložio u kuću u gradu ili potrošio, pa tako nema sredstava da ponovo formira privatnu svojinu nad zemljom u selu.

2. U našem selu postoji izreka: »selo hvali, a u gradu živi«, pa se smatra »sramotom iz cipela vratiti se u opanak«, jer begunci sa sela obično izjavljuju da je živeti u selu »ispod časti«.

¹⁷ Navodim, samo primera radi, istraživanje T. A. Basshera u sudanskom naselju Vadi-Halfa. U ovom je selu autor ustanovio vrlo visok stepen neuroze kod žena i tu činjenicu objašnjava odsutnošću muževa koji su se zaposlili van sela. (Vidi, *Survey of Mental Illness in Vadi-Halfa — Sudan*, World Mental Health, Novembar 1961, s. 187—195).

¹⁸ Kod nas je divlja gradnja u stalnom usponu. Tako, na primer, od oko 60.000 stanovnika Sapa 30.000 živi u divljem naselju »Kamičak«, dok u Novom Sadu ima oko 5.000 kuća bespravno podignutih.

¹⁹ Le Corbusier: *La Charte d'Athènes*, Paris, 1957 (bez paginacije).

²⁰ Smatra se da se seljak u gradu vrlo teško prilagođava novim životnim uslovima i da je stoga procent samoubistava u gradovima veći nego u selima. Sociolog Zoborg smatra da je tome uzrok moralna izolovanost gradskih stanovnika, a N. Carpenter što se seoska populacija, koja pritiče u gradove, rdavo adaptira na gradski način života.

Otuda seljak koji je došao u grad po cenu života ostaje u gradu; on zauvijek ostaje i seljak i građanin izlažući se napadima urbanista, političara, ekonomista, socijalnih i zdravstvenih radnika, psihologa i sociologa, jer »divlja gradnja« je univerzalno zlo.

»Divlja naselja« su idealna podloga za razvijanje oboljenja, ne samo fiziološke već i društvene prirode. U divljim naseljima je velika gustina naseljenosti, nema osnovnih preduslova za zdrav život (vodovoda, kanalizacije i sl.); u njima se javljaju zarazne bolesti, delikvencija, prostitucija, neimaština, nerad i sl.²¹ Međutim, gledano usko sa aspekta društvenosti, »divlja naselja« nisu ni promašaj ni nešto stvarno divlje. Gradski stanovnik zaista nikada nije bio u mogućnosti da slobodno bira svoj susedski okvir, pa je susedstvo u gradu slučajno, a retko kad planirano i stvarno svesno izabrano. »Begunci sa sela« imaju tu prednost da slobodno mogu izabrati svoje suse. Otuda se u »divljim naseljima«, i pored sve njihove bede, susreće vrlo čvrsta društvena kohezija, jer je udruživanje ljudi u »divljem naselju« za njih od egzistencijalnog značaja.

Tu, u »divljim naseljima«, susrećemo se sa tzv. »**prirodnim solidarnostima**« koje se kreću počev od pružanja uzajamnih usluga i pozajmica, pa sve do uzajamnog psihičkog oslonca i amorfnog sistema stavova i nastupa pred onima van tog naselja. Svakako, ovde presudan uticaj vrše teški životni uslovi »divljeg naselja« koji kontakte »primarne« društvenosti izdižu na nivo skoro nepoznat gradskom stanovništvu. Ovakva integracija seljaka u gradu uočljiva je na svim uzrastima i možda je jedina pozitivna odlika »divlje gradnje«.

Dakako, bilo bi pretenciozno zaključiti da je zbog toga »divlja gradnja« uopšte pozitivna i korisna pojava. Ona u sebi krije bolesti i dekadenciju, patološko narastanje gradova i akulturaciju njegovih okvira, stanovanja i života uopšte. Zato je »beg sa sela« potrebno kanalisati i ograničavati tako da on postane »prelazan«, smiren i nemasovan. Zapravo, društvena intervencija na tom planu mogla bi ići u tri pravca:

1. Ublažavanje ovoga procesa treba sagledati kroz unapređenje društvenog sektora na selu, koji će dizati opštedruštveni nivo standarda sela (usluge, putevi, kulturni centri i sl.). Ne treba zaboraviti da je »vezanost seljaka za zemlju i selo toliko jaka, da bi bio zadovoljan i vrlo niskim standardom — kada bi mu se pružio — i ne bi bežao sa sela u grad.«²²

Stabilizacija poljoprivredne politike treba da pruži seljaku jasnije garancije njegovog rada i opstanka na selu, jer »strah od neizvesnosti« za seljaka je, možda, odlučujući za emigriranje u grad.

3. Ako se »beg sa sela« već ne može primiriti, ono se bar može učiniti mnogo toga na olakšanju adaptacije seljaka na gradski način života. Zapravo, morale bi postojati posebne institucije koje bi prihvatile novodošle seljake u grad, upućivale ih u urbani način stanovanja, odricanja koje on zahteva,

²¹ Na primer: Deca se u »divljim naseljima« vaspitavaju u duhu otpora pravnim propisima i izvršnim organima vlasti. Budući da roditelji na njih prenose sopstvenu nesigurnost, koja je posledica strepnje da će bespravno podignuta kuća danas—sutra biti srušena energičnom akcijom opštinskih organa, deca »divljih naselja« počinju doživljavati organe vlasti kao entitete nametnute društvu, kao egzekutore i bezdušnike. Ovakav sistem vaspitanja svakako ne daje socijalno prihvatljive ljude.

U nedostatku podataka iz naše stvarnosti, navodim da u gradu Hartford (SAD) stračare zauzimaju 1/10 ukupne površine grada, a u njima živi 25% ukupne gradske populacije. 51% slučajeva tuberkuloze u celom gradu otpada na ove stanovnike, 57% prestupa omladine i 60% prestupa odraslih. (Vidi H. Kamenka, *Flats*, London, 1947, s. 19).

²² J. D. N. Versuys, *Referat*, seminar UN., Varšava 19 — 20. 9. 1962. godine.

olakšavale im adaptaciju i snalaženje itd. Time bi korist za društvo svakako bila višestruka.

Najzad, ovako usklađen »beg sa sela« ne samo da ne bi bio negativan, već direktno suprotno: **postao bi planiran prelazak ruralnog u urbani način stanovanja, prelazak ruralnog u urbano-politehničko društvo i urbanu kulturu.**

Summary

»FLIGHT FROM VILLAGE« AND ITS RURAL AND URBAN IMPLICATIONS

Transfer of peasants to urban centers represents one of the central social phenomena in the world. Everything directs to that that urban way of life will become dominant. Judging from the sociological point of view »the flight from village« is a complex social process which is followed by many other changes. In our country a mass migration from the countryside to the towns started after the last world war. Demographer Dolfe Vogelnic states that the migratory loss of rural settlements equals about 90.0% of their natural increase.

The author has studied the consequences of the rapid influx of peasants in Vojvodina's urban centers and in this article he presents in a wider sense problems related to social implications of rural exodus in villages and towns. In this respect he tries to systematize differences between the rural and the urban way of lives. In a town one lives more freely, with more independency and individualism. In villages contacts of individuals are »primary«, informal and more frequent. In town work is easier, shorter and results in a higher income, while in village it is harder and crops always depend on »the will of nature«. The author tries to presents the specific moments which have caused the migration of agricultural population in Yugoslavia. It is a question of an inherited overpopulation and unstability of the agrarian policy.

The process of aging of agricultural population is one of the most significant effect of the rural exodus. Parallel with this female labour force becomes more active and in many agricultural works it takes over the role of migrated males.

The author thinks that the consequences of this »flight« are more visible and more difficult in towns than in villages. In that respect he mentions »wild« urban quarters settled by rural newcomers. These quarters become »... one of the gratest evils of the century, symbols of dirt and ordeals, scum that beats the urban walls«. Here peasants group according to their ethnical characteristics. They become semi-citizens who live in a vacuum between the century lasting tradition and new forms of urban way of life. Peasant hardly succeed in satisfying his original ambitions tied with his arrival in town and therefore often comes in conflict with the new environment, social norms, and becomes a bearer of social and other deviations. In »wild« settlements there are not only various seaknesses but also peculiar forms of social solidarity similar to those in rural communities.

At the end the author pleads for the planned transfer of people from countryside to urban areas, because this would have a positive influence on the balanced general development.

Резюме:

»ПОБЕГ ИЗ ДЕРЕВНИ« И ЕГО РУРАЛЬНОЕ И УРБАНИСТИЧЕСКОЕ СОУЧАСТИЕ

Переселение крестьян из деревни в город является одним из центральных общественных феноменов в мире. Все указывает на факт что городской способ жизни в скоре совсем превладеет. С социологической точки зрения »побег из деревни« сложный общественный процесс который вызывает и многие другие общественные перемены. Миграция из сел в города у нас приняла массовой

характер после войны, а демограф Долфе Вогелник утверждает что эмиграционная потеря сельских населений составляет примерно 90% естественного прироста.

Автор изучал последствия наглого прилива крестьян в города Воеводины и в своей статье в ширем смысле указывает на общественное соучастие сельского переселения в селах и городах. В этом смысле он пытается систематически показать разницы существующие между городским и сельским способом жизни. В городе живетса »свободнее«, с больше независимости и индивидуализма. В деревне соотношения между личностями »первостепенные«, неформальные и учащенные. В городе работа легче и короче а доходы выше, а в деревне работа труднее, а урожай всегда неизвестный из-за »капризов природы«. Автор пытается показать специфические моменты которые ускорили миграцию сельскохозяйственного населения в Югославии. Здесь говорится прежде всего о так называемой аграрной перенаселенности и непрочности аграрной политики.

Между самими решительными эффектами сельского переселения в деревне выделяется старение сельскохозяйственного населения, которое является у нас в очень широких размерах.

Наряду с этим все больше употребляется женская рабочая сила, которая в сельском хозяйстве замещает ушедшую рабочую мужскую силу.

Автор находит что последствия этого »побега« значительнее и виднее в городах. В первую очередь говорится о »диких« городских кварталах в которых живут пришлецы из деревни. Эти пригорода »... одно из самых отрицательных зол столетия, символы грязи и пытаный, пена которая бется о городские стены«. Здесь крестьяне прежде всего группируются по этническому основанию. Они становятся полугражданами которые живут в пустоте между столетними сельскими традициями и новыми видами городской надстройки. Крестьянину тяжело удастся осуществить свои начальные стремления связанные с переходом в город, и поэтому сталкивается с новой средой, общественными нормами и он является представителем общественных и других уклонов. В »диких« селениях встречаются не только разные болезни а и особые виды общественной солидарности похожие на те из сельской среды.

В конце автор заступает за планированный переход сельского населения в город, что положительно повлияет на быстрое общее развитие.